

TÜRK GÜLMECESİ'NDE DUVAR VE KALDIRIM YAZILARI

Ünsal Özünlü

1.1. Türk Gülmecesi'nin 120 yıllık yaşamında, şu son 10 yıllık dönem içinde olduğu kadar çok sayıda gülmece dergisi ve kitabı görülmemiştir. Toplumsal ve politik nedenler bir yana bırakılırsa, bu artış nedenini, belki de, karikatür alanındaki gelişmelerde aramak uygun gibi görünmektedir. Ancak gülmecenin ve karikatürün ilgi alanlarından başlıcasının toplum ve politika olduğunu da unutmamak gerekir. Önceleri bir gazete sütununda yayın yaşamına atılan *GIRGIR*, daha sonra kapsamını genişleterek dergi biçiminde yayınlanmaya başlamıştır. Karikatür konularında yaptığı atılımlar ve değişikliklerle günlük yaşamda karşılaşılan her insanı ve yaşamın her kesitini konu alan *GIRGIR*'dan zamanla kopmalar olmuş, bu dergiden ayrılan bazı karikatürist ve gülmece yazarları başka dergiler çıkarmaya başlamış, böylece gülmece dergilerinin sayısı çoğalmıştır.

Yazılı ve basılı gülmecenin son zamanlarda yeni bir evreye girdiği görülmektedir. Çeşitli gazete ve dergilerde alışılmış örnekler bu kez kitaplaşmaya, bunun yanı sıra, duvar ve kaldırımlara, tuvalet duvarlarına, yemekhanelere, kafeterya masalarına, okul sıra ve duvarlarına yazılan gülünç sloganlar, şakalar, söz oyunları, düşündürülen sözler, yer yer garip ve anlamsız bilmeceler, toplumsal ve politik taşlamalar kitaplarda toplanmağa başlamıştır. Batı dillerinde bu tür yazılara Graffiti denmektedir, ancak bu yazılar çabucak silinip yenilerine yer açıldığı için bazı kimseler bunlara, kalıcı olmayan yazılar anlamına gelmek üzere Ephemeral demektirler.

Türk Gülmecesi'nde Gülay Kutal'ın *Biz Duvar Yazısızız* adlı kitabında toplanan duvar yazıları, bu yeni dönemi başlatan ilk yapıt sayılmaktadır. Bu kitabı, çeşitli kişi ve yerlerden toplanan ve anonim bir yapıt olarak yayımlanan *Biz De Duvar Yazısızız* izlemiş, daha sonra bu ilk girişimleri, bazı gülmece dergilerinde köşeleri olan yazar ve karikatüristlerden Metin Üstündağ'ın *Langadank ve Heey! Kimil Zararlısı Olma... Kimilda Biraz*, Mustafa Kemal Zorti'nin *Netekim*, Gani Müjde'nin *Peynir Gemisi*, Vedat Özdemiroğlu'nun *Kaldırım Yazıları*, devam ettirmiştir.

1989 sonu ve 1990 bu tür yapıtların arttığı dönemdir. Karikatür ya da bir-iki tümceden oluşan yazıların çok sayıda kitap biçiminde yayımlandığı bu dönemde, Adnan Ersan'ın *Güldüren Espriler ve Güldüren Soğuk Bilmeceler*'i, Büyüülüdağ'ın *Kadın Duvar Yazıları*, Erdinç Utku'nun *Dil Zaptedilemez ki...*, Erden Çağdaş'ın *Adamın Biri ve Hangi Sütsüz İçti Sütümü*, Mehmet Çağçağ'ın *Harala Gürele*, Muzaffer Özdemir'in *Muzovizyon*, Süleyman Bulut'un *Tatara Tiiri*, ve Cihan Demirci'nin *Geyik Muhabbetleri* bu evredeki Türk Gülmecesi'ni simgeleyen kitaplardır. Yenileri yayımlanmaya devam etmektedir. Ayrıca Mehmet Aşcı ile Sait Eroğlu'nun Almanca'dan çevirdikleri ve Stanislaw J. Lec'in *Hayır! Aforizmalar*. adlı yapıtıdaki gülünç ama düşündürülen sözleri politik ve toplumsal

Yergiler bakımından geniş bir yer kapsamaktadır.

Bazı gülmece dergilerinin kurucuları arasında olan ve gülmece öyküleri yazan Atilla Atalay'ın Usulcacak adlı kitabında da çeşitli dergilerde yayınladığı öyküler bulunmaktadır. A. Atalay, öykülerinde dili ne denli ustalıklı kullandığını göstermesi bakımından anılmağa değer bir gülmece yazarı olarak göze çarpmaktadır.

1.2. Gülmece, insan yaşamındaki çelişkilerden kaynaklanarak fıkra, espri, nükte, gülünç ve garip bilmece, söz oyunları ve çelişkili iki sözcük ya da tümce biçiminde yazılı ya da sözlü dil kullanımlarında görülmektedir. Adnan Ersan, kitabının Sunuş bölümünde:

Çelişkilerin az olduğu toplumlarda ortalama insanın zekasında bir durukluk, bir algısızlık oluşuyor nedense. Oysa çelişkilerin yoğun olduğu toplumlarda kent yaşamından kırsal alana değin her köşede müthiş bir mizah gücü görülüyor. Bu yüzdendir ki, bizim mizah geleneğimiz oldukça eskidir ve hâlâ uluslararası planda önemli bir yer tutmaktadır. Latife, nükte, şaka, iğne ve taş, hiciv, alay, halt gibi türler bizde nice İncili Çavuşlar yaratmıştır. (Ersan 1990: 5)

diyerek, Amerikan toplumunda kesimsel ayırım çok büyük çelişki göstermediğinden bu toplumda gülmeceye yönelimin pek büyük olmadığını ve bazı Amerikan filmlerinde arka plandan duyulan kakhaha seslerini örnek göstererek bu toplumda gülmenin bile manüple edildiğini (deyim Ersan'ın) söylemektedir. Toplum kesimlerimizde asırlardan beri süregelen kesimsel ayrımların belirginliği, bireylerimizi birer gülmece ustası yaparak aramızdan nice Nasrettin Hocalar, Karagöz ve Hacivatlar ve adları belli olmayan Bektaşiler, Kayserililer ve çok sevilen Karadenizli Temel ve Cemaller çıkarmıştır. Adı geçen kişi ve kesimlerin espri, nükte, söz oyunları ve fıkraları gülmeceye her zaman yeni boyutlar kazandırmıştır.

Çağdaş Dilbilim görüşlerine göre en küçük metin birimi tümcedir. Tümcelerin bir araya getirilmesiyle daha büyük metinler oluşmaktadır. İnsanların nelere güldüğünü araştırmak için en küçük metin yapılarından incelemeye başlamak daha uygun olduğundan, bu incelemede birçok tümceden oluşan fıkralar yerine, bir ya da iki tümceden oluşan duvar ve kaldırım yazılarıyla, soru-yanıt biçiminde, güldüren bazı bilmeceler ele alınmaktadır. Bu tür yazıların dilbilim bakımından ele alınarak yapılarının ortaya çıkarılması gülmece niteliği yönünden uygun olmaktadır. Daha önce de değinildiği gibi, en küçük metin birimi olan tümcenin metinsel özelliğini bulup çıkarmak dilbilim alanının içindedir. Graffiti türü yazıların kurgu ve dil öğelerinin incelenmesi işte bu yüzden dilbilim alanındaki çalışmalara dayanmaktadır.

2.1. Gülmece nitelikleri taşıyan dil öğelerinin incelenmesinde bir tümce ele alındığı zaman, tümce kurgusuyla gülmece kurgusu arasında bir bağıntı olduğu görülür. Gülmece tümcesinin kurgusundaki bazı öğeler, gülme olayının oluşacağına ilişkin bir işaret (signal), bir yönelim (orientation), bir bağlam (context), ve bir çelişme noktası (locus) işlev ve görevi yüklenirler. (Nash 1985: 34) Çelişme noktası, fıkra türlerinde daha geniş yapı ve anlam alanlarında incelendiği için fıkra kurgularında çelişme noktası (locus) yerine, nükte çekirdeği (nucleus) daha fazla önem kazanır. İşaret, anlatılan olayın gülmece niteliğini taşıdığını belirten sözcük ya da sözcük öbekleridir. Yönelim, tümcenin ne ile, ya da kimle ilgili olduğunu belirten öğeler, bağlam, tümcede gülmece konusunu

ortaya çıkaran olay, ve çelişme noktası ise çelişkiler sonucunda ortaya çıkan gülünç durumunu içeren sözcük ya da sözcük bekleridir. İşaret her tümcede bulunmayabilir. Ayrıca, gülmece ögeleri tümcede belli bir sırayı izlemeyebilir, ancak yönelim, bağlam ve çelişme noktası her gülmece tümcesinde bulunmaktadır.

Tümcenin kurgusundaki bağlam, anlam ve beklenti bakımından birbirine koşut iki ya da daha fazla bir dizi szcği içerebilir. elişki noktasındaki düğümü meydana getiren ge ise bağlamdaki anlam ve beklentilere ya tam zıt, ya da görünüşte koşuttur. İşte bu özellikler gülmeyi sağlamaktadır.

Güldürme niteliği olan bir tümcenin kurgusu ve yapısı böylece ele alındıktan sonra, graffiti tümcelerinin kullanıldığı yerler ve değişken biçimlerine ilişkin birtakım özelliklerinden de sztmek uygun olacaktır.

2.2. Günlük yaşamda hem yapı hem de anlam bakımından kalıplaşmış bazı sözler, deyişler, atasözleri, deyimler, tanımlar, yargılar, sloganlar, öğütler bulunmaktadır. Bu söz kalıplarından çoğu, söylendikleri ve kullanıldıkları zamanlardan sonra da yapı ve anlam alanlarını değiştirmezler. Bazıları da birkaç sözcük değişikliğiyle anlam alanı bakımından yeni durumlarda kullanılabilirler, ama gene de tümcenin yapısı ve biçimi eskiden kullanıldığı yapı ve biçimdedir. Bu tür tümceler güncel gülmece türlerinde duvar ve kaldırım yazıları olarak çok sık görülmektedir. Szleyin,

- (1) İNSANLAR KONUŐA KONUŐA ANLAŐIR.
birileri hep konuşur ötekiler hep anlar.

(M 1990: 71) ¹

- (2) SAVAŞMA SEVIŐ.
-BEN EVLİYİM İKİSİNİ DE YAPARIM
(MY 1989 : 80) ²

Yukarıdaki iki tmceli örneklerde grldği gibi, ilk tümceler kalıplaşmış örneklerdir. İkinci sıradaki tümceler ise günümüzde duvara yazıldığı zaman ilk tümceye verilen yanıtı göstermektedir. Yukarıdaki örneklerin gülmeceye ilişkin kurgu ve yapıları incelendiği zaman, ilk örnekteki "İnsanlar konuşa konuşa anlaşır" tmcesininin işaret, "birileri hep konuşur" tmceciğinin yönelim, ve "tekiler hep anlar" tmceciğinin de çelişme noktası olduğu görülür. İkinci rnekteki "Savaşma seviş." tümcesi işaret, "Ben evliyim", graffitinin yönelim bölümü, ve "ikisini de yaparım." tmceciği de aynı duvar yazısının çelişme noktasıdır. Ayrıca ilk örnekteki "birileri hep konuşur" ve ikinci örnekteki "ben evliyim" tümcecikleri bağlam görevini de üstlenmektedirler. İşaret, yönelim ve bağlam bölümlerine ters ve zıt olan çelişme noktaları gülmeyi sağlamaktadır. Duvar ve kaldırım yazılarında, son tümcelerin ya da tümceciklerin çelişme işlevi, işaret tümcesi ya da tmceciğine karşıt olarak yazılan bir not ve ters bir açıklamadır.

3.1. Graffiti yazılarındaki kurgu ve yapı özellikleri bazı örneklerde birbirine geişebilir. Ayrıca anlam alanlarındaki örtüşme de bu tür yazıları türlere ayırmayı gleştirir. Yapı ve kurgu ögelerinin yerlerinin değişmesi büyük bir sorun yaratmaz, ama buna karşın anlam ve amaç özellikleri yönünden bir lt bulmak kolay olmamaktadır. Bu incelemede ele alınan graffiti rnekleri Walter Nash"ın ltlerine (Bknz. Nash 1985: 38-53) yakın bir lt kullanılarak türlere ayrılmaya çalışılmıştır. Bu türler graffiti yazarlarının amaçlarını

gösterdiği gibi, tümcelerdeki mantıksal işlevleri de gösterebildiği için ilginçlik kazanmaktadır.

3.2. Graffiti Türleri:

Graffiti yazılarını türlerle ayırabilmek oldukça zor olmaktadır, çünkü kısa bir zamanda, az bir yazım işlemiyle oldukça çok anlamlar taşıyabilen bu yazılar bir türden bir başka türe kolaylıkla geçebilmektedir. Gene de aşağıdaki biçimlerde bir ayırım yapma olasılığı oldukça geçerli sayılmaktadır.

a) Tanımlar ve Yargılar:

Bir şeyin bir şeye eşit olma ilkesinden yürüyen bir mantık yoluyla yapılan tanımlardan oluşan yazılardır.

(3) mazi kalbimde
kolestrol (VÖ 1990: 38)³

(4) DANS YATAY İSTEKLERİN DİKEY TATMİNİDİR
(MY 1989: 20)

(5) demokrasi
herkesin
kendi iradesiyle
ONLARIN FİKİRLERİNİ
benimsemesidir. (VÖ 1990: 41)

b) Manşet ve Açıklamaları:

Bu tür yazılarda ilk tümce ya da tümceler bir olayı, bir yargıyı belirtmekte, ikinci tümce ya da sonraki tümceler, ilk olay ya da yargıyı açıklamaya yönelmiş görünmekle birlikte bunlarla çelişmektedir. Bu tür yazılar garip varsayımları da içerebilir.

(6) AŞK BİR HAVUZDUR
İÇİNE APTALLAR DÜŞER
AMA BENİ İTTİLER (MY 1989: 15)

(7) BRİJİT BARDOT
kadar güsel kadındı
lakin seksten soğudu
FRİJİT BARDO
oldu (MÜ 1990: 57)

Örnek (7) de işaret görevini yüklenen ilk tümcedeki Brijit sözcüğünün /b/ sesi çelişme noktası olan ikinci tümcede /f/ sesine dönüşerek anlam değişmesine ve sonuçta gülmeye neden olmaktadır.

c) Suçlama ve Yakınmalar:

Bu tür yazılarda ilk tümce bir olayı, bir durumu, bir yargıyı belirtir. İkinci tümce de ilk tümcedeki durumla çelişir.

- (8) ne lan
bu memleketin hali...
dün gece
şarap içerken
kurtarmamış mıydık? (VÖ 1990: II)
- (9) ot gibi nesiller
yetiştiriyoruz
hiç olmazsa
botanikte
iddialiyız (VÖ1990:19)
- (10) gün geçtikçe
duyarsızlaşıyoruz
felsefemiz
ne gereği var-oluşçuluk (VÖ 1990: 56)

d) *Vecizeler, Darbimeseller, Kalp Atasözleri:*

Kalıplaşmış atasözleri, sözcüklerinin yerine başka sözcük ya da sözcükler getirilmekle kalplaşmış olur. Aşağıdaki örnekte (menisküs) sözcüğü, atasözünü kalplaştırmakta, aynı zamanda graffitininelişme noktası olarak gülmeye neden olmaktadır:

- (11) her koyun
kendi bacağından
menisküs (VÖ 1990: 15)
- (12) devir reklam devri..
arşamba'yı
shell
aldı.. (VÖ1990:13)

Örnek (12) de (sel) yerine sesbilgisel bir çağırışımla, yabancı bir petrol şirketinin adı olan (shell) getirilerek yazınınelişme noktası sağlanmış olmaktadır.

Aşağıdaki örnekte renklerle birlikte kullanılan deyimlerden sonraki son iki ünlem dizesielişme noktası olmaktadır:

- (13) ayaklarına
kara sular inmiş,
gözlerin morarmış,
yüzün sapsarı..
amma renkli
yaşantın var be.. (VÖ 1990: 16)

- (14) İYİ KIZLAR CENNETE GİDER
KÖTÜ KIZLAR HER YERE..
(MY 1989: 42)

Örnek (14) deki ilk tümce insanların genel kanısını yansıtmakta, son tümce, ilk tümceyi kanıtlar görünmesine karşıelişme noktasını oluştırmaktadır.

Örnek (15) deki ilk dize bir şarkı adıdır, ikinci dize iseelişkili sonucu anlatmaktadır:

- (15) Strangers in the night..
AIDS in the morning..
(Yabancılarla yatarsan
AİDS'le kalkarsın...) (MY 1989: 59)

e) *Açıklanmış Önermeler:*

Bu tür yazılarda herhangi bir önermenin sözcükleri arasına açıklamalar getirilmekte, açıklamalar genellikle güncel durumları eleştiren biçimlerde yapılmaktadır.

(16) tarihte 16 devlet kurmuş - ve 15 devlet batırmış- bir milletiz.. (VÖ 1990: 24)	(17) türk - fakirliğine - öğün - iş bulursan - çalış - Allah'a - güven (VÖ 1990: 18)

Aşağıdaki önerme bir atasözüdür ve atasözünden sonra gelen tümce bir yandan atasözünün anlamını tamamlamış gibi görünmesine karşın anlamda bir sapma ve çelişme yaratmaktadır. Bu örnek, (d) türündeki yazılar arasında da ele alınabilir:

- (18) bugünün işini
yarına bırakma..
öbürgün yaparsın
(VÖ 1990: 27)

Aşağıdaki örneklerde ise verilen önermeyi graffitinin ikinci bölümü açıklar gibi görünerek çelişme noktası yaratmaktadır:

(19) bitkisel hayata girdik.. hıyar gibi yaşıyoruz.. (VÖ 1990: 30)	(20) Savaşma seviş Sevişirken Nasıl olsa Savaşılıyorsun.. (MY 1989: 61)

f) *Değişen Sözcükler:*

Bilinen herhangi bir şarkının, şiirin, deyimini bir-iki sözcüğünü değiştirerek anlam değişmesine neden olunur.

(21) alçaklara kâr yağıyor (VÖ 1990: 32)	(22) parayla saadet olmaz.. ama hamiyet olur, jale olur, necla olur.. (VÖ 1990: 35)
(23) geldim gördüm yemedim (MY 1989: 65)	(24) hasretinden prezervatifler eskittim (VÖ 1990: 31)

g) *Slogan Biçimleri:*

Bu tür yazılarda dikkat çekme özellikleri baskın olduğundan, yazıları yazarlar çeşitli dil oyunlarına başvurmaktadır:

(25) çaresizseniz
çare sizsiniz
(VÖ 1990: 97)

(26) Hissetmediğın
hisleri hissettiğini
hissettiğın anda
hissettiğın his
AŞKTIR
(MY 1989: 48)

(27) SEVMEK YALANSA
DOĞRU OLMAK İSTEMİYORUM
(MY 1989: 48)

(28) SANA HERŞEYİMİ VERDİM DİYEMEM
ÇÜNKÜ HERŞEYİM SENSİN
(MY 1989: 48)

(29) kim
sebe
nian
lam
ıyor
(VÖ 1989: 56)

h) *Öğütler:*

(30) b: yük jetona
para vermeyin
küçükten alıp
büyütün...
(VÖ 1990: 12)

(31) beynini nadasa bırak...
bir yıl düşünme...
(VÖ 1990: 67)

(32) ey türk!...
Titre ve
Yaz'ı bekle..
(VÖ 1990: 68)

Bazı öğütler birer espridir:

(33) Kan grubunuzu sorduklarında:
"- Sıcak kanlılardanım." deyiniz.
(AE 1990: 10)

(Altı çizili sözcük benim.)

(34) En çok hangi hayvanı sevdiğinizi sorduklarında:

"- Kızarmış tavuğu." deyiniz.

(EA 1990:15)

(Altı çizili sözcük benim.)

i) *Yanlış Öncüller ve Kusurlu Sonuçlar:*

Graffiti yazılarında çelişme noktasını içeren tümce, işaret ve yönelimi içeren tümceyle bir zıtlık (oxymoron) gösterir ve graffiti, kendi değerini genellikle o çelişme noktasında taşır. Aşağıdaki örneklerde görülen öncül ve ilk tümceler, çelişme noktasını içermesi gereken ikinci tümcelerle çelişmedikleri için, bir bakıma yanlış seçilmişlerdir ve gene aynı anlamı vermektedirler:

(35) iki kişilik
bir oda istiyorum..
ben ve
içimdeki ben için..
(VÖ 1990:77)

(36) GEÇMİŞİN GELECEĞİNİ
GELECEĞİN GEÇMİŞİNİ YAŞIYORUZ
(MY 1989: 35)

j) *Metin ve Eklentileri:*

Herhangi bir önerme, reklam, haber ya da yargı metninin altına yazılan eklentiler bu tür yazıları oluşturur:

(37) ASANSÖR
BOZUKTUR!
EN YAKIN ASANSÖR
KARŞI APARTMANDADIR.
(MY 1989: 92)

(38) İNSAN
TOPRAKTAN
YARATILMIŞTIR.
Çamurlaşır.
(MÜ 1990: 126)

(39) YÜZ ELLİ
İKİ YÜZ
KELİMEYLE
KONUŞUYORUZ.
Onlar da
ÖZNE ve
tekrarları
(MÜ 1990: 134)

3.3. *Mantık İşlevi:* Graffitiyi yaratırken sık sık mantık dışı yollara başvurulmaktadır. Bu tür yazılar, bu yüzden, çelişikler içerdiğinden güldürme görev ve işlevlerini taşırlar.

(40) GERÇEKLER ACIDIR, BAKLAVA TATLIDIR
O ZAMAN BAKLAVA GERÇEK DEĞİLDİR.
(MY 1989: 58)

- (41) Bana dünya yuvarlaktır derdin (42) BU TOPLUM
Dediğın doğruysa neden BİR PİSKOPATTIR.
geri dönmedin? GÜL
(MY 1989: 40) HAYIR ! BU PİSKOPATLAR
BİR TOPLUMDUR.
(MY 1989: 84)
- (43) BABAMA DEĞERİMİ SORDUM: "DÜNYALAR KADAR"
DEDİ.
DÜNYANIN DEĞERİNİ SORDUM
"BEŞ PARA ETMEZ" DEDİ
(MY 1989: 84)
- (44) ASANSÖRÜN (45) Balıkadam olamadım diye üzülme.
ALTINDA DURMAK Balıklar adam olamadım diye üzülüyor mu?
YASAKTIR (MY 1989: 51)
- PEKİ YA YASAK
ASANSÖRÜN
ALTINDA DURUYORSA?
- O ZAMAN DA
YASAĞIN ALTINDA
DURMAK ASANSÖRDÜR
(MY 1989: 93)
- (46) güneş
doğudan doğar,
batıdan batar...
peki kuzeyden mi
kuzer?...
(VÖ 1990: 27)

Mantık dışı önermeler gülmece de bilmece biçiminde de görülmektedir:

- (47) - Köpekle pire arasında ne fark vardır?
- Köpekte pire olur ama pireden köpek olmaz.
(AE 1985: 29) ⁴

Soru-yanıt türünden olan graffiti yazıları da bu tür içinde incelenebilir. Dil ile mantık arasında sıkı bir bağıntı olduğundan tümce yapılarının bir başka türe geçişebilmesi olağan görülmektedir. Soru -yanıt yöntemi graffiti yazılarından başka, gülmece de ayrı bir tür olarak da kullanılmaktadır. Gülünç bilmece bu tür örnekler:

- (48) - Eşekler evlenir mi?
- Evet. Genellikle onlar evlenir.
(AE 1985: 8)

- (49) - İki paralel doğru birbirini severse ne olur?
- Yazık olur.

(AE 1985: 10)

- (50) - Yankesiciler nereye gitmezler?
- Çıplaklar kampına.

(AE 1985:25)

3.4. *Haber İşlevi*: : Duvar, kaldırım, sıra, tuvalet vb. gibi yerlere yazılıp çiziktirilen graffitiler, basının haber biçimlerinden de yararlanır:

- (51) AT'la
ilişki kurmak isteyen
T.C. (67)
yakalandı...
(VÖ 1990: 30)

- (52) türk'üm
doğruyum
çalışkanım..
iyi gelirli
bir bayanla
evlenmek istiyorum.
(VÖ 1990: 28)

- (53) pis işlerden
zengin oldu..
Şimdi
deterjan fabrikalarının
sahibi
(VÖ 1990: 31)

4.1. Graffiti örneklerinde görüldüğü gibi, insanların belli bir takım kurumlara, uygulamalara, kurallara, inançlara ve davranış ve olaylara olan tepkileri gülmeceye konu olmaktadır. Bütün bu konular kültürle ilgilidir ve kültür, gülmececiğin en önemli, belki de tek kaynağıdır, çünkü kaynak olarak sayılması akla gelen dil, kültürün yansımasını ve iletişimini sağlayan bir araçtır ve en azından kültür kadar önemlidir. Herhangi bir olay ya da konu, belli bir dil yapısı içinde anlatılır ya da yazılırken, o dil yapısı içinde sözbilimsel, sesbilgisel, biçimsel, sözdizimsel ve anlambilimsel yapılar bakımından bir ya da birkaç çelişme noktası kullanılırsa, bu tür bir anlatım ya da yazı gülmece türünden ele alınır. Bu duruma göre, bir gülmece biriminin oluşumuna kaynak olan kültür, sunuş yönteminin biçimi ve dil yapısındaki çelişme noktası olmak üzere 3 önemli öge, gülmece inceleme ve araştırmalarında ele alınmalıdır. Gülmece birimleri genellikle kapsamlıydı (generic), her zaman, her durum ve her devir için geçerliliğini korurlar. Bu özelliklerinin doğuş noktası, özellikle, anlam ve kavram yapılarının her zaman değişken ve geçişsel olmasıdır.

Dil yapıları anlam bakımından mantıklı ya da mantık dışı olarak kullanılabilir, çünkü mantıklı ya da mantıksız ne olursa olsun, her şey gülmece konusu olabilmektedir. Birçok gülmece biriminin yapısı diliçi ya da dildışı bir takım zıt özellikleri içerir, ama bu zıtlık ve terslik, görünüşte, bir benzetme kullanılarak yapılır. Bu özelliği gereğince, dil

yapılarıyla gülmece yapıları arasında görünüşte bir benzerlik ve koşutluk, ama aslında terslik ve zıtlık vardır. Bu durum aşağıdaki biçimde gösterilebilir:

Yukarıdaki terimlerden ÜST YAPI, herhangi bir güncel ya da tarihsel ve kültürel olay, ALT YAPI, gülmeceye neden olan olay, İLK BİRİM, bu olayların anlatıldığı ya da yazıldığı biçim, İKİNCİ BİRİM ise, gülme olgusuna neden olan dil birimidir. Dil birimi, ses, biçim, sözdizim ve anlam bakımından herhangi bir dil ögesi olabilir. Çizelgede görüldüğü gibi, dil birimleri, gülmeceye konu olurken ters bir geçişmeye uğramaktadır. Sözleyn, graffiti yazılarında en az iki tümce bulunmaktadır. Bunlardan ilk tümce görünüşte bir olay, bir durum bildirir, bu yüzden ÜST YAPI olarak düşünülür. İkinci tümce ise asıl olay ve durumu bildirmesine karşın sözde ikincil bir önem sırasındadır. Bu ikincil sırada bulunan ALT YAPI olayları ve DİL BİRİMLERİ, gülmecede ÜSTYAPI'ya geçer. Dil kullanımındaki yapılarla gülmece yapıları arasındaki bu zıtlıktan doğan ÇELİŞME NOKTASI, gülmeye neden olmaktadır. Ayrıca, dilin düzenlamalar taşıyan ÜST YAPI'daki İLK BİRİMLER'i gülmecede ALT YAPI'ya geçerek önemini kaybeder, buna karşın, dildeki yananamları ve çağrışımsal anlam alanlarını taşıyan ALT YAPI'daki İKİNCİ BİRİM'ler, gülmecede ÜST YAPI'ya geçerek önem kazanır.

Bu tür bir açıklama, gülmecenin yalnız graffiti türündeki yazıları için değil, diğer türleri için de geçerlilik kazanmaktadır. Gülmecenin yapılarının iyice belirlenebilmesi için, gülmecenin bir araç olarak kullandığı dil yapılarının çok iyi bir biçimde incelenmesi gerekir. Dil yapıları incelenerek gülmece yapıları da bulunduğu zaman, gülmece bu olanaklardan yararlanarak daha gelişecektir.

Notlar

- 1.MÜ 1990: Metin Üstündağ, *Heey.. Kimil Zararlısı Olma Kimilda Biraz*, bundan sonraki alıntılarda böyle gösterilecektir.
- 2.MY 1989: Metis Yayınları, *Biz De Duvar Yazısıyız*, bundan sonraki alıntılarda böyle gösterilecektir.
- 3.VÖ 1990: Vedat Özdemiroğlu, *Kaldırım Yazıları*, bundan sonraki alıntılarda böyle gösterilecektir.
- 4.AE 1985: Adnan Ersan, *Güldüren Soğuk Bilmeceler*, bundan sonraki alıntılarda böyle gösterilecektir.

KAYNAKÇA

- Ersan, Adnan (1990). *Güldüren Espiriler*. Ankara: Arkadaş Yayımevi.
 Ersan, Adnan (1985). *Güldüren Soğuk Bilmeceler*. Ankara: Arkadaş Yayımevi.
 Metis Yayınları (1989). *Biz De Duvar Yazısıyız*. İstanbul:Metis Yayıncılık.
 Nash, Walter (1985). *The Language of Humour*. London: Longman.
 Özdemiroğlu, Vedat (1990). *Kaldırım Yazıları..* İstanbul : Cep Kitapları.
 Üstündağ, Metin(1990).*Heey...Kimil Zararlısı Olma Kimilda Biraz*.İstanbul:Yılmaz Yayınları